

Hemşirelik Öğrencilerinin Eğitimlerine İlişkin Algıladığı Stres ve Stresle Baş Etme Davranışlarının İncelenmesi

An Investigation of Nursing Students' Perceptions and Coping Behaviors of Education-Related Stress

EDA ERGİN*
KIVAN ÇEVİK**
SEVGİ PAKIŞ ÇETİN***

Geliş Tarihi: 25.03.2017, Kabul Tarihi: 14.09.2017

ÖZ

Amaç: Bu araştırmanın amacı, öğrencilerin hemşirelik eğitimi süresince algıladıkları stres ve stresle baş etme davranışlarının incelenmesidir.

Yöntem: 2015-2016 eğitim-öğretim yılının güz yarıyılında Manisa Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü'ne kayıtlı, en az bir yıl hemşirelik eğitimi almış ve klinik uygulama deneyimi olan hemşirelik ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencisi olup, araştırmaya katılmayı kabul eden 410 öğrenci ile yapılmış tanımlayıcı bir çalışmadır. Veriler; Öğrenci Tanıtım Formu, Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği, Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği ve Hemşirelik Öğrencileri İçin Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği kullanılarak toplandı.

Bulgular: Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği toplam puan ortalaması 59.27 ± 19.81 'dir. Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği toplam puanı 65.39 ± 25.58 'dir. Hemşirelik Öğrencileri İçin Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği toplam puanı 42.41 ± 11.71 'dir.

Sonuç: Araştırma sonuçlarına göre, hemşirelik eğitiminde öğrencilerin stres düzeylerinin ortalamanın üzerinde olduğu, öğrencilerin en çok stres yaşadıkları durumun öğretim elemanları ve hemşirelerden kaynaklanan stres olduğu ve stresle baş etmede sorun çözme davranışını kullandıkları saptandı.

Anahtar kelimeler: Eğitim, öğrenci hemşire, stres.

ABSTRACT

Aim: To investigate nursing students' perception and coping behaviors of stress over the course of their education.

Methods: This descriptive study comprised 410 second-, third- and fourth-grade nursing students in the Manisa School of Health Nursing Department during the 2015-16 academic year fall semester and who received at least one year of nursing education, had clinical practice experience and volunteered to participate in the study. Data were collected using the Student Identification Form, Nursing Education Stress Scale, Perceived Stress Scale for Nursing Students, and Coping Behaviours of Stress Scale for Nursing Students.

Results: The mean total score the participants obtained from the Nursing Education Stress Scale was 59.27 ± 19.81 . The mean total score for the Perceived Stress Scale for Nursing Students was 65.39 ± 25.58 . The mean total score for the Coping Behaviours of Stress Scale for Nursing Students was 42.41 ± 11.71 .

Conclusion: According to the results of the study, the nursing students' stress levels were above average; they faced the highest levels of stress from their instructors and other nurses and used problem-solving strategies to cope with stress.

Keywords: Education; student nurse; stress.

* E Ergin, Arş. Gör.
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, Manisa
e-posta: edayasar35@hotmail.com

** K Çevik, Yrd. Doç. Dr.
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, Manisa
e-posta: kivancevikk@gmail.com

*** S Pakiş Çetin, Arş. Gör.
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, Manisa
Yazışma Adresi / Address for Correspondence:
Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Manisa
Tel: 0 236 233 09 04 Faks: 0 236 239 13 18
e-posta: sevgis210188@hotmail.com

Toplumun sağlık gereksinimlerine yanıt verebilecek, öğrenme sürecine karar verebilen, yeni bilgiler üretebilen, yaşam boyu öğrenme konusunda motive olabilen, sorugulayan, iş birliği içinde çalışabilen, toplumsal sorumluluğu üstlenmeye hazır, özerk hemşireler yetiştirme konusunda hemşirelik eğitimi programlarının önemi büyüktür.^(1,2) Hemşirelik eğitimi, öğrencilere hemşirelik mesleğini kazandırmayı amaçlayan planlı,⁽³⁾ kuramsal ve uygulamalı öğrenim ve öğretim yaşantılarını içeren, kaygı ve stres yüklü bir eğitim programıdır.⁽⁴⁻⁶⁾ Klinik deneyimde, hemşirelik eğitiminin bütünleyici bir parçasını oluşturmaktadır.^(7,8) Klinik uygulama, sorun çözme sırasında klinik düşünme becerilerini kullanmaları için öğrencileri uyarır⁽⁹⁾ ve hemşirelik öğrencilerinin, uygulama sırasındaki klinik ilkeleri yapabildiğini ve anlayabildiğini,⁽⁶⁾ rol modellerini gözlemleyebilmesini, hastaya özgü bakım verebilmesini, karar verme yeteneklerini kullanabildiğini ve ekibin bir parçası olarak görev alabildiğini sağlar.^(9,10) Ancak klinik uygulama sahaları, öğrencilerin profesyonel bilgi ve beceri gelişimleri için vazgeçilmez bir parça olmasına rağmen, aynı zamanda öğrenciler için önemli bir kaygı ve stres kaynağıdır.⁽⁶⁾ Karaca ve arkadaşları⁽¹¹⁾ ile Atay ve arkadaşlarının⁽¹²⁾ bildirdiğine göre Rhead, stresin hemşirelik okullarında eğitim süreci sırasında ve kliniğe ilk başlama dönemlerinde öğrencilerin akademik performansını ve sağlıklarını olumsuz etkileyebilen önemli bir psikolojik faktör olduğunu, stres varlığının ve düzeyinin öğrenme ve düşünme üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Buna göre, yüksek stres düzeyi öğrencilerin düşünme ve karar verme yetilerini bozarak akademik başarısını ve motivasyonunu düşürmekteyken, düşük stres düzeyi de öğrencileri güdülemektedir.⁽¹¹⁻¹³⁾

Stresin sağlık üzerindeki etkisi, baş etme davranışlarının yeterliliğine bağlıdır. Baş etme davranışı, iç ve dış gereksinimlerin yol açtığı dengesiz durumun üstesinden gelebilmek için sürekli çaba gösterme durumudur. Etkili baş etme stratejileri kullanıldığında, duygular ayarlanabilir ve stresli durum çözülebilir. Diğer bir deyişle, etkin baş etme stratejilerinin kullanımı, stresin olumsuz etkilerini azaltarak dengeli duruma geri dönüşü kolaylaştırır. Yanlış baş etme davranışları ise stresin olumsuz etkilerini artırabilir. Bundan dolayı, baş etme davranışları strese uyum sürecinde önemli rol oynamaktadır.⁽¹⁴⁾ Gerçek yaşantıların olduğu uygulama alanına çıkan öğrenci, alışık olmadığı yeni bir sosyal ortam içine girerek, hastanedeki hasta, hekim, hemşire ve diğer sağlık personeli ile iletişim konusunda deneyimsizlik yaşamının yanı sıra⁽¹⁵⁾ klinik uygulamaların başlangıcında hata yapma, hastaya zarar verme, olumsuz tepkilerle karşılaşma, mesleği anlamada yetersizlik, hastane ortamındaki düzensizlik, eğitici beklentilerinin açık olmaması, bilgi ve becerinin uygulama için yetersiz olması ve kendilerine güvenlerinin az olması gibi düşünceler nedeniyle de kaygı yaşamaktadırlar.^(8,12,16-18) Gelecek için iyi yetiştirilmiş hemşireler, sağlık bakımının yeterli, etkili ve dengeli bir biçimde verilebilmesinde önemli rol oynamaktadır. Buna bağlı olarak hemşirelik öğrencilerine eğitim sahalarında profesyonel hemşirelik hizmetleri için gerekli bilgi, beceri ve anlayış kazandırılmalıdır.^(1,2)

Bu araştırmanın, hemşirelik öğrencilerinin eğitimlerine ilişkin yaşadıkları stres türünün, derecesinin ve stresli durumlarla baş etme davranışlarının belirlenmesine ve yaşadıkları stresle baş etmelerine yardımcı olacak programların oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu araştırma, öğrencilerin hemşirelik eğitimlerine ilişkin algıladıkları stres ve stresle baş etme davranışlarını incelemek amacıyla yapıldı.

Yöntem

Araştırmanın Türü

Araştırma 2015-2016 eğitim öğretim yılında Manisa Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü'nde eğitim gören, en az bir yıl hemşirelik eğitimi almış, klinik uygulama deneyimi olan hemşirelik ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin hemşirelik eğitimlerine ilişkin algıladıkları stres ve stresle baş etme davranışlarını incelemek amacıyla yapılmış tanımlayıcı kesitsel tipte bir çalışmadır.

Araştırmanın Evreni Ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, hemşirelik ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfta okuyan toplam 600 öğrenci oluşturdu. Araştırmaya katılmayı kabul eden 420 öğrenciden 10 tanesi anketi eksik doldurduğu için araştırmadan çıkarıldı ve araştırmanın örneklemini 410 öğrenci oluşturdu. Sonuç olarak, evrenin yaklaşık %68'ine ulaşıldı.

Verilerin Toplanması

Veriler öğrencilerin ders aralarında araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşme yöntemiyle toplandı. Verilerin toplanmasında, "Öğrenci Tanıtım Formu", "Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği", "Hemşirelik Öğrencileri için Algılanan Stres Skalası" ve "Hemşirelik Öğrencileri İçin Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği" kullanıldı.

Öğrenci Tanıtım Formu: Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine ilişkin konu ile ilgili literatür⁽¹⁹⁻²¹⁾ taranarak araştırmacılar tarafından hazırlanan bu formda; öğrencinin yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, sınıfı, hemşirelik mesleğini isteyerek seçme durumu, mesleğini sevmesi ve mezun olunca hemşire olarak çalışma isteğini içeren 7 soru bulunmaktadır.

Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği: Ölçek, Gray-Toft ve Anderson tarafından geliştirilen Hemşire Stres Ölçeği'nden modifiye edilerek Rhead tarafından geliştirilmiştir.⁽¹¹⁾ İki alt boyut ve 32 maddeden oluşmaktadır. Ölçek değerlendirilmesinde, "3- Benim için çok stres verici, 2, 1, 0- Benim için hiç stres verici değil" olmak üzere dördümlü likert tipi değerlendirme kullanılmıştır.

Alt boyutlar:

- Uygulama stresi
- Akademik stres

Her bir alt boyutu 0-48 arasında değer alan ölçeğin toplam puanı 0-96 arasındadır ve puanın artması stresin arttığını göstermektedir. Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği'nin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Karaca ve arkadaşları⁽¹¹⁾ tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach's alpha güvenilirlik katsayıları 0.84-0.90 arasında değerler aldığından, ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada, ölçeğin Cronbach alpha değeri 0.95, Uygulama Stresi alt boyutu Cronbach alpha değeri 0.92 ve Akademik Stres alt boyutu ise 0.91 olarak bulundu.

Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği: Sheu ve arkadaşları⁽¹⁴⁾ tarafından geliştirilen orijinali Çince olan ölçek, 29 maddeden oluşmuştur. Maddelerin değerlendirilmesinde, "4- Benim için çok stres verici, 3, 2, 1, 0- Benim için hiç stres verici değil" olmak üzere beşli likert tipi değerlendirme kullanılmıştır.

Alt boyutlar:

- Mesleki bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklanan stres
- Hastaya bakım verirken yaşanan stres
- Ödevlerden ve iş yükünden kaynaklanan stres
- Öğretim elemanları ve hemşirelerden kaynaklanan stres
- Ortamdan kaynaklanan stres
- Akranlardan ve günlük yaşamdan kaynaklanan stres

Toplam puan 0-116 arasında değişmektedir. Yüksek puan, stres derecesinin yüksekliğini göstermektedir.^(14,22) Karaca ve arkadaşları⁽²²⁾ tarafından "Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği" geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach's alfa katsayıları 0.67-0.93, iki haftalık test-tekrar test güvenilirliği 0.96 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada, ölçeğin Cronbach alpha değeri 0.96, ölçeğin stres alt boyutlarında yer alan mesleki bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklanan, hastaya bakım verirken yaşanan, ödevlerden ve iş yükünden kaynaklanan, öğretim elemanları ve hemşirelerden kaynaklanan, ortamdan kaynaklanan, akranlardan ve günlük yaşamdan kaynaklanan Cronbach alpha değerleri sırasıyla; 0.79, 0.89, 0.82, 0.83, 0.78, 0.83 olarak saptandı.

Hemşirelik Öğrencileri İçin Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği: Sheu ve arkadaşları⁽¹⁴⁾ tarafından geliştirilen ölçek 19 madde ve 4 alt boyuttan oluşan (0-4 puan) "4- her zaman yaşanan durumu, 3, 2, 1, 0- hiçbir zaman yaşanmayan durumu" belirten beşli likert tipli bir ölçektir. Ülkemizde geçerlilik-güvenilirlik çalışması Karaca ve arkadaşları⁽²²⁾ tarafından yapılmıştır.

Alt boyutlar:

- İyimser kalma

- Transfer
- Sorun çözme
- Kaçınma

Hangi alt boyutun puanı yüksek olursa, öğrencinin o baş etme stratejisini daha sık kullandığı anlamına gelmektedir.^(14,22) Ölçeğin sorun çözme ve kaçınma alt boyutlarının Cronbach's alfa katsayıları (0.57-0.84), iki haftalık test-tekrar test güvenilirliği 0.65 ve 0.72 olarak hesaplandığı için bu iki alt boyutun iç tutarlılıklarının yüksek olduğu söylenebilir. Ölçeğin iyimser kalma ve transfer alt boyutları için Cronbach's alfa katsayıları (0.04-0.40) ve iki haftalık test-tekrar test güvenilirliği 0.35 ve 0.04 olarak bulunmuştur.⁽²²⁾ Bu çalışmada, ölçeğin Cronbach alpha değeri 0.83, ölçeğin alt boyutlarının Cronbach alpha değerleri, iyimser kalma 0.38, transfer 0.44, sorun çözme 0.85 ve kaçınma 0.85 olarak bulundu.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler araştırmacılar tarafından bilgisayar ortamında ve istatistiksel çözümler için Statistical Package for Social Science (SPSS) 21.0 programı kullanılarak değerlendirildi.

Veriler, Çarpıklık ve basıklık değer +2, -2 değer aralığında olduğu için⁽²³⁾ verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenerek analizlerde parametrik testler kullanıldı. Araştırmacılar tarafından toplanan verilerin analizinde bağımsız değişkenlerin hemşirelik eğitimi stres ölçeği ve alt boyutlarına etkisi ikiden fazla gruplarda one way ANOVA ve Kruskal Wallis, ikili gruplarda t testi ile değerlendirilmiş olup, tanımlayıcı özellikler ortalama, yüzdelik olarak gösterildi.

Araştırmanın Etiği

Bu araştırmanın yapılabilmesi için araştırmanın yapıldığı kurumdan ve 02.12.2015 tarihinde Manisa Celal Bayar Üniversitesi Etik Kurulu'ndan (No: 20478486-405) yazılı izin, araştırma kapsamına alınan öğrencilerden de sözel izin alındı.

Bulgular

Tablo 1'de öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre dağılımı yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %70.5'i kız, %72.4'ü 19-21 yaş aralığında, %47.8'i 3. sınıf ve %55.1'i Anadolu lisesi mezunu olduğu saptandı. Öğrencilerin hemşirelik mesleğine ilişkin düşünceleri incelendiğinde, öğrencilerin %68.3'ünün hemşireliği isteyerek seçtiği, %80.5'inin mesleğini sevdiği ve %72.4'ünün hemşire olarak çalışmak istediği belirlendi (Tablo 1).

Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeğinin ve alt boyutlarının toplam puan ortalamalarının dağılımı Tablo 2'de görülmektedir. Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği toplam puan ortalaması 59.27±19.81 olup, alt boyutlarından Uygulama Stresi toplam puan ortalaması

29.59±10.24, Akademik Stres toplam puan ortalaması ise 27.89±9.47 olarak saptandı.

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Dağılımı (n=410)

TANITICI ÖZELLİKLER	n	%
Cinsiyet		
Kız	289	70.5
Erkek	121	29.5
Yaş Grubu		
19-21	297	72.4
22-24	98	23.9
25 ve üzeri	15	3.7
Sınıf		
2. sınıf	119	29
3. sınıf	196	47.8
4. sınıf	95	23.2
Mezun Olduğu Lise		
Genel lise	116	28.3
Süper lise	2	0.5
Anadolu lisesi	226	55.1
Meslek lisesi	66	16.1
Hemşireliği isteyerek mi tercih ettiniz?		
Evet	280	68.3
Hayır	130	31.7
Mesleği seviyor musunuz?		
Evet	330	80.5
Hayır	80	19.5
Mezuniyet sonrası hemşire olarak çalışmayı isteme durumları?		
Çalışmak istiyor	297	72.4
Çalışmak istemiyor	113	27.6

Uygulama Stresi puan ortalaması, sosyodemografik özelliklerle karşılaştırıldığında, 31.46±9.63 puan ortalaması ile kız öğrencilerde, 30.28±10.44 puan ortalaması ile 19-21 yaş grubunda olan öğrencilerde, 29.80±9.55 puan ortalaması ile 2. Sınıf öğrencilerde, 30.20±10.22 puan ortalaması ile hemşirelik mesleğini istemeyerek seçen öğrencilerde, 29.80±9.98 puan ortalaması ile hemşirelik mesleğini seven öğrencilerde ve 30.25±10.10 puan ortalaması ile mezuniyet sonrası hemşire olarak çalışmak isteyen öğrencilerde daha yüksek olduğu bulundu. Cinsiyet, yaş grubu ve mezuniyet sonrası hemşire olarak çalışmayı isteme durumları ile uygulama stresi puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptandı (p<0.05, Tablo 2).

Akademik Stres puan ortalaması, sosyodemografik özelliklerle karşılaştırıldığında, 29.44±9.06 puan ortalaması ile kız

öğrencilerde, 28.49±9.53 puan ortalaması ile 19-21 yaş grubunda olan öğrencilerde, 30.58±9.33 puan ortalaması ile 4. sınıf öğrencilerde, 28.44±9.22 puan ortalaması ile hemşirelik mesleğini istemeyerek seçen öğrencilerde, 28.04±9.21 puan ortalaması ile hemşirelik mesleğini seven öğrencilerde ve 28.31±9.42 puan ortalaması ile mezuniyet sonrası hemşire olarak çalışmak isteyen öğrencilerde daha yüksek olduğu bulundu. Cinsiyet ve yaş grubu ile akademik stres puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptandı (p<0.05, Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin Tanıtıcı Özellikleri ile Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği ve Alt Boyut Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (n=410)

SOSYODE-MOGRAFİK ÖZELLİKLER	UYGULAMA STRESİ Ort±SS	AKADEMİK STRES Ort±SS	TOPLAM PUAN Ort±SS
Cinsiyet			
Kız	31.46±9.63	29.44±9.06	62.77±18.79
Erkek	25.12±10.31	24.19±9.43	50.89±19.74
	t: 5.955 p:0.001	t: 5.280 p:0.001	t: 5.753 p:0.001
Yaş Grubu			
19-21	30.28±10.44	28.49±9.53	60.58±20.12
22-24	28.34±9.21	27.04±8.72	57.12±17.90
25 ve üzeri	24.13±10.76	21.53±10.62	47.20±21.42
	X ² :8.575 p:0.014	X ² :8.959 p:0.011	X ² :9.503 p:0.009
Sınıf			
2.sınıf	29.80±9.55	29.36±9.27	59.17±18.29
3.sınıf	29.64±10.95	29.41±10.92	59.06±21.42
4.sınıf	29.23±9.63	30.58±9.33	59.82±18.11
	F:0.087 p:0.917	F:0.506 p:0.603	F:0.049 p:0.952
Hemşireliği isteyerek mi tercih ettiniz?			
Evet	29.31±10.25	27.63±9.58	58.70±19.93
Hayır	30.20±10.22	28.44±9.22	60.49±19.56
	t:-0.826 p:0.410	t:-0.802 p:0.417	t:-0.850 p:0.393
Mesleği seviyor musunuz?			
Evet	29.80±9.98	28.04±9.21	59.62±19.28
Hayır	28.73±11.27	27.27±10.50	57.82±21.93
	t:0.834 p:0.440	t:0.652 p:0.548	t:0.727 p:0.503
Mezuniyet sonrası hemşire olarak çalışmayı isteme durumları?			
Çalışmak istiyor	30.25±10.10	28.31±9.42	60.34±19.68
Çalışmak istemiyor	27.86±10.45	26.79±9.54	56.44±19.98
	t:2.084 p:0.038	t:1.443 p:0.151	t:1.775 p:0.077
Toplam Puan			
Ort±SS	29.59±10.24	27.89±9.47	59.27±19.81
t: student t test, X ² : Kruskal Wallis, F:ANOVA			

Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği ile Hemşirelik Öğrencileri İçin Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği alt gruplarının toplam puan ortalamaları Tablo 3'te görülmektedir. Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği toplam puan ortalamasının 65.39±25.58 olduğu bulundu. Ölçekten alınan en yüksek puan 116'dır. Öğrencilerin en çok stres yaşadıkları durumun 13.98±5.55 (%58.25) puan ortalaması ile "Öğretim Elemanları ve Hemşirelerden Kaynaklanan Stres" olduğu saptandı.

Tablo 3. Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği ile Hemşirelik Öğrencileri İçin Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği Alt Grup Puan Ortalamaları (n=410)

HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİ İÇİN ALGILANAN STRES ÖLÇEĞİ ALT GRUPLAR	PUAN ARALIĞI (MİN-MAKS)	ORT±SS	%
Mesleki bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklanan stres	0-12	6.47±3.14	53.91
Hastaya bakım verirken yaşanan stres	0-32	18.01±7.43	56.28
Ödevlerden ve iş yükünden kaynaklanan stres	0-20	11.52±4.68	57.60
Öğretim elemanları ve hemşirelerden kaynaklanan stres	0-24	13.98±5.55	58.25
Ortamdan kaynaklanan stres	0-12	6.66±3.07	55.50
Akranlardan ve günlük yaşamdan kaynaklanan stres	0-16	8.83±4.25	55.18
Toplam	65.39±25.58		
HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİ İÇİN STRESLE BAŞ ETME DAVRANIŞLARI ÖLÇEĞİ ALT GRUPLARI	PUAN ARALIĞI (MİN-MAKS)	ORT±SS	%
İyimser Kalma	0-16	9.71±2.88	60.68
Transfer	0-12	7.27±2.56	60.58
Sorun Çözme	0-24	16.15±5.05	67.29
Kaçınma	0-24	9.27±6.25	38.62
Toplam	42.41±11.71		

Hemşirelik Öğrencileri İçin Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği toplam puanının 42.41±11.71 olduğu saptandı. Hemşirelik Öğrencileri İçin Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği alt grupları incelendiğinde ise, 16.15±5.05 puan ortalaması ile öğrencilerin en sık kullandıkları baş etme davranışının "Sorun Çözme" olduğu belirlendi (Tablo 3).

Tartışma

Stres, hemşirelik öğrencileri arasında evrensel bir olgudur.⁽¹⁶⁾ Literatürde ilk klinik deneyim sırasında öğrencilerin orta düzeyde stres yaşadıkları belirtilmektedir.^(15,19,20,24) Bu çalışmada

da, öğrencilerin Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği toplam puan ortalaması 59.27±19.81'dir. Ölçekten alınan en yüksek puan 96 olduğundan öğrencilerin eğitim stresleri ortalamasının üzerindedir. Ölçeğin alt boyutlarından olan Uygulama Stresi toplam puan ortalaması 29.59±10.24, Akademik Stres toplam puan ortalaması ise 27.89±9.47'dir. Puan aralığı 0-48 olan Uygulama Stresi ve Akademik Stres alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının da ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir. Çalışmamızın sonuçları, literatür ile paralellik göstermektedir. Karagözoğlu ve arkadaşlarının^(15,19,20,24,25) Klinik Stres Anketi kullanılarak yaptığı çalışmada hemşirelik öğrencilerinin 27.10±10.41 (Min 4, Maks 59) puan ortalamasıyla ortalamasının altında olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, çalışmamızın sonucunu desteklememektedir.

Cinsiyet ile hemşirelik eğitimi stres ölçeği ve alt boyutları olan uygulama stresi, akademik stres puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklı olduğu saptandı (t: 5.753, t: 5.955, t: 5.280, p<0.001). Kız öğrencilerin hemşirelik eğitiminde yaşadıkları stresin erkeklerden yüksek olduğu görülmektedir. Bu farkın erkeklerin psikolojik yapılarının kızlardan farklı olmasına bağlı olarak kaygılarını daha basit ve az belirtmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Çalışmamız, Singh ve arkadaşları⁽²⁶⁾ ile Özgan ve arkadaşlarının⁽²⁷⁾ yaptıkları çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Literatürdeki diğer çalışmalarda ise cinsiyetin klinik stres üzerinde etkili olmadığı belirtilmiştir.^(6,15,20)

Öğrenciler yaş gruplarına göre incelendiğinde, hemşirelik eğitimi stres ölçeği ve alt boyutları olan uygulama stresi ve akademik stres puan ortalamalarının gruplar arasında anlamlı derecede farklı olduğu bulundu (X²: 9.503, X²: 8.575, X²: 8.959, p<0.05). 19-21 yaş grubundaki öğrencilerinin puan ortalaması diğer gruplara göre daha yüksek bulundu (Tablo 2). Bu farkın; 19-21 yaş grubundaki öğrencilerin yaşlarının küçük olmasına bağlı öğrenimleri sırasında yaşadıkları zorluklara uyum sağlayamamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ergin ve arkadaşlarının⁽²⁸⁾ Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği kullanarak yaptıkları çalışmada, 21-23 yaş grubundaki öğrencilerin puan ortalaması daha yüksek saptanmıştır. Bu sonuç, çalışmamızın sonuçları ile benzerlik göstermemektedir.

Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf ve hemşirelik eğitimi stres ölçeği ile alt boyutları olan uygulama stresi ve akademik stres puan ortalamaları karşılaştırıldığında puan ortalamalarının birbirine çok yakın olduğu ve istatistiksel olarak da bir fark bulunmadığı saptandı. Hemşirelik eğitiminde her yıl farklı bir alanda uygulamaya çıkıldığı ve yeni uygulamalar eklendiği için eğitimin her aşamasında yaşadıkları stresin devam ettiği düşünülmektedir. Sharif ve arkadaşları⁽⁸⁾ ile Singh ve arkadaşlarının⁽²⁶⁾ yaptıkları çalışmalarda, uygulama stresinin 2. sınıf öğrencilerinde yüksek olduğu bildirilmiştir. Çalışmamızın sonuçları, bu çalışma sonuçlarını desteklememektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yarısından fazlasının hemşirelik mesleğini isteyerek seçtiği ve sevdiği görülmektedir.

Öğrencilerin hemşirelik bölümünü isteme durumları ve mesleği sevmeye durumları ile hemşirelik eğitimi stres ölçeği ve alt boyutları olan uygulama stresi ve akademik stres puan ortalamaları karşılaştırıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı saptandı. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun mesleğini isteyerek seçmesi ve sevmesinden dolayı yaşadıkları stres düzeyinin de benzer olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin mezuniyet sonrası hemşire olarak çalışmayı isteme durumlarıyla hemşirelik eğitimi stres ölçeği ile alt boyutları olan uygulama stresi ve akademik stres puan ortalamaları karşılaştırıldığında, mezuniyet sonrası hemşire olarak çalışmak isteyen öğrencilerin uygulama stresi, akademik stres ve hemşirelik eğitimi stresi toplam puan ortalamaları çalışmak istemeyen öğrencilere göre daha yüksek bulunmasına rağmen, yalnızca uygulama stresi puan ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulundu (t: 2.084, p<0.05) Hemşirelik mesleğinin uygulamalı olduğu ve kliniklerde çalışıldığı düşünüldüğünde, çalışmak isteyenlerde uygulama stresinin daha yüksek olması beklenen bir sonuçtur. Ayrıca kliniklerdeki nöbetli çalışma sistemi, iş yükü, uygun cihaz ve malzeme eksikliği, yönetim ve meslektaşlarla yaşanan sorunlar, hasta ve hasta yakınlarının istekleri gibi sorunlara bağlı olarak da öğrencilerin uygulama stresi puanının yüksek çıkmış olabileceği düşünülmektedir.

Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres Ölçeği toplam puan ortalaması 65.39±25.58'dir. Ölçekten alınan en yüksek puanın 116 olduğu düşünüldüğünde öğrencilerin orta şiddette stres algıladıkları söylenebilir. Hemşirelik öğrencilerinin yaşadığı stres sadece eğitimle ilgili değil aynı zamanda klinik personeli ya da öğretim elemanlarından da ileri gelebilmektedir. En çok stres yaşadıkları durumun 13.98±5.55 (%58.25) puan ortalaması ile "Öğretim Elemanları ve Hemşirelerden Kaynaklanan Stres" olduğu belirlendi. Kliniklerde çalışan çoğu hemşirenin, öğrenci hemşireleri iş yükü olarak görmeleri, davranış ve tutumları ile öğretim elemanlarının davranışları, not ve sınav kaygısının da öğrencilerin en çok stres yaşadıkları durumun "Öğretim Elemanları ve Hemşirelerden Kaynaklanan Stres" olmasına neden olduğu düşünülmektedir. Taşdelen ve arkadaşlarının⁽²⁰⁾ yaptığı çalışmada da, en çok stres yaşanan durumun "klinik hemşirelerinden ve öğretim elemanlarından kaynaklanan stres" olduğu belirtilmiştir. Bu sonuç, çalışmamızın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Sheu ve arkadaşlarının⁽¹⁴⁾ yaptığı çalışmada, en çok stres yaşanan durumun mesleki bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Bu bulgu çalışmamız ile benzerlik göstermemektedir.

İyimser kalma, transfer, sorun çözme ve kaçınma alt gruplarından oluşan Hemşirelik Öğrencileri İçin Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği'nin toplam puanı 42.41±11.71'dir. Ölçekten alınan en yüksek puanın 76 olduğu dikkate alındığında öğrencilerin ortalamının üzerinde stresle baş etme davranışı gösterdiği söylenebilir. Aşçı ve arkadaşlarının⁽²⁹⁾ Stresle Başa Çıkma Ölçeği kullanarak Fen Edebiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi ve Sağlık Yüksekokulu öğrencileriyle yaptıkları

çalışmada, en yüksek 115 puan alınabilen ölçekten sağlık yüksekokulundaki öğrencilerin stresle başa çıkma toplam puanı 82.98±9.48 olarak ortalamının üstünde olduğu saptanmıştır. İkinci ve arkadaşlarının⁽³⁰⁾ Stresle Başa Çıkma Tazları Ölçeği kullanarak yaptıkları çalışmada da stresle başa çıkma puan ortalaması 77.88±10.08 olarak saptanmıştır. Çalışma sonuçlarımız, bu çalışma sonuçlarını desteklemektedir. Hemşirelik Öğrencileri İçin Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde 16.15±5.05 puan ortalaması ile sorun çözmenin diğerlerinden yüksek olduğu saptandı. Dolayısıyla öğrencilerin stresle baş etme yöntemlerinden en fazla sorun çözme yöntemini kullanmaları, sorunlara bilişsel çözüm üreterek stresle baş etmede etkin yöntemler kullandıklarını düşündürmektedir. Sheu ve arkadaşlarının⁽¹⁴⁾ yaptığı çalışmada, alt boyutlardan en yüksek puan ortalamasının iyimser kalma olduğu belirtilmiştir. Araştırma bulguları bu çalışmanın sonuçlarını desteklememektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, hemşirelik eğitiminde öğrencilerin stres düzeylerinin ortalamasının üzerinde olduğu, öğrencilerin en çok stres yaşadıkları durumun öğretim elemanları ve hemşirelerden kaynaklanan stres olduğu ve stresle baş etmede sorun çözme davranışını kullandıkları saptandı.

Çalışmamızın sonuçları doğrultusunda, hemşirelik öğrencilerinin eğitimleri süresince yaşadıkları stres türünün, derecesinin ve stresli durumlarla baş etme davranışlarının değerlendirilerek yaşadıkları stresle baş etmelerine yardımcı olacak programların oluşturularak farkındalıklarının artırılması, klinikle ilgili yaşanacak stresin azaltılması için öğrencilerin klinikteki becerilerinin geliştirilmesine, özgüvenlerinin artmasına katkı sağlayacağı, dolayısıyla da stres düzeyinin azalmasında etkili olacağı düşünüldüğünden klinik benzeri laboratuvar ortamlarında uygulama sayısının artırılarak, kliniğe uyumunu artırıcı eğitim programlarının oluşturulması, kliniğe çıkılmadan önce hemşireler ve öğretim elemanlarıyla birlikte oryantasyon programının düzenlenmesi ve farklı örneklem gruplarıyla araştırma yapılması önerilebilir.

Teşekkür

Çalışma boyunca sabırla destek veren tüm öğrencilere teşekkür ederiz.

Çıkar İlişkisi ve Çatışması

Bu çalışmanın yürütülmesinde yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını belirtiriz.

KAYNAKLAR

- Wellard SJ, Bethune E, Heggen K. Assessment of learning in contemporary nurse education: Do we need standardised examination for nurse registration? Nurse Educ Today. 2007;27(1):68-72. doi: 10.1016/j.nedt.2006.04.002.
- Karagözoğlu Ş. Hemşirelikte bireysel ve profesyonel özerklik.

- Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi. 2008;10(3):41-50. Available from: <http://hemarge.org.tr/ckfinder/userfiles/files/2008/2008-vol10-sayi3-197.pdf>
3. Erbil N, Kahraman AN, Bostan Ö. Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim öncesi anksiyete düzeylerinin belirlenmesi. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 2006;9(1):10-6. Available from: <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunihem/article/view/1025000413/1025000406>
 4. Çam O, Khorshid L, Özsoy S. Bir hemşirelik yüksekokulundaki öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. Hemşirelikte Araştırma Dergisi. 2000;1(8):33-40. Available from: [http://hemarge.org.tr/ckfinder/userfiles/files/2000/2000-vol2-sayi1-45%20\(1\).pdf](http://hemarge.org.tr/ckfinder/userfiles/files/2000/2000-vol2-sayi1-45%20(1).pdf)
 5. Alpar ŞE, Karabacak Ü, Gülseven B, Şenturan L. Hemşire öğrencilerin kendilerine uygulama yapmalarına ilişkin hastaların görüşleri. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 2008;11(1):25-32. Available from: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/29393>
 6. Karagözöğlü Ş, Özden D, Türk G, Yıldız TF. Klasik ve entegre müfredat programı hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik uygulamada yaşadıkları kaygı, klinik stres düzeyi ve etkileyen bazı faktörler. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi. 2014;7(4):266-74. Available from: <http://www.deuhyoedergi.org/index.php/DEUHYOED/article/view/120/362>
 7. Dunn SV, Burnett P. The development of a clinical learning environment scale. J Adv Nurs. 1995;22(6):1166-73. doi: 10.1111/j.1365-2648.1995.tb03119.x.
 8. Sharif F, Masoumi S. A qualitative study of nursing student experiences of clinical practice. Bio Med Central Nursing. 2005;4(6):1-7. doi: 10.1186/1472-6955-4-6.
 9. Çalışkan T, Akgöz S. Sağlık yüksekokulu öğrencilerini mesleki yaşama hazırlamada yıl içi ve yaz stajlarının katkısı. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi. 2005;31(1):9-13. Available from: http://uludagtipdergisi.org/pdf/pdf_UTF_122.pdf
 10. Bayar K, Çadır G, Bayar B. Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamaya yönelik düşünce ve kaygı düzeylerinin belirlenmesi. TAF Preventive Medicine Bulletin. 2009;8(1):37-42. Available from: <https://www.ejmanager.com/fulltextpdf.php?mno=494>
 11. Karaca A, Yıldırım N, Ankaralı H, Açıkgöz F, Akkuş D. Hemşirelik Eğitimi Stres Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi. 2014;16(2):29-40. Available from: http://hemarge.org.tr/ckfinder/userfiles/files/2014/SAYI_2/4.pdf
 12. Atay S, Yılmaz F. Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin ilk klinik stres düzeyleri. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. 2011;14(4):32-7. Available from: <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunihem/article/view/1025003874/1025006530>
 13. Oermann MH, Lukomski AP. Experiences of students in pediatric nursing clinical courses. J Spec Pediatr Nurs. 2001;6(2):65-72. Available from: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=d56fa1e4-8d72-4833-b6ae-fe951a9d613b%40sessionmgr102>
 14. Sheu S, Lin HS, Hwang SL. Perceived stress and physio-psycho-social status of nursing students during their initial period of clinical practice: The effect of coping behaviors. Int J Nurs Stud. 2002;39(2):165-75. doi: 10.1016/S0020-7489(01)00016-5.
 15. Tel H, Tel H, Sabancıoğulları S. Hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin laboratuvar uygulamasında birbirlerine IM enjeksiyon uygularken ve klinik uygulamanın ilk gününde anksiyete durumları. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 2004;7(1):27-32. Available from: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/29215>
 16. Maville JA, Kranz PL, Tuncker BA. Perceived stress reported by nurse practitioner students. J Am Assoc Nurse Pract. 2004;16(6):257-62. doi: 10.1111/j.1745-7599.2004.tb00448.x.
 17. Zengin N. Sağlık yüksekokulu öğrencilerinde öz-etkililik-yeterlilik algısı ve klinik uygulamada yaşanan stresle ilişkisinin incelenmesi. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 2007;10(1):49-57. Available from: <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunihem/article/view/1025000527/1025000519>
 18. Turgay SA, Sarı D. Ebelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim öncesi ve sonrası stres belirtileri ve stresle başa çıkma tarzları. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi. 2008;24(3):9-16. Available from: <http://dergipark.gov.tr/download/issue-file/8867>
 19. Hacıhasanoğlu R, Karakurt P, Yılmaz S, Yıldırım A. Sağlık yüksekokulu birinci sınıf öğrencilerinin klinik uygulamaya ilişkin kaygı düzeylerinin belirlenmesi. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 2008;11(1):69-75. Available from: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/29398>
 20. Taşdelen S, Zaybak A. Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim sırasındaki stres düzeylerinin incelenmesi. Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi. 2013;21(2):101-6. Available from: <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iufnhy/article/view/5000069650/5000064408>
 21. Karadağ G, Kılıç PS, Ovaloğlu N, Ovaloğlu Ö, Kayaaslan H. Öğrenci hemşirelerin klinik uygulamada karşılaştıkları güçlükler ve klinik hemşireler hakkındaki görüşleri. TAF Preventive Medicine Bulletin. 2013;12(6):665-72. Available from: <https://www.ejmanager.com/fulltextpdf.php?mno=28911>
 22. Karaca A, Yıldırım N, Ankaralı H, Açıkgöz F, Akkuş D. Hemşirelik öğrencileri için algılanan stres, biyo-psiko-sosyal cevap ve stresle baş etme davranışları ölçeklerinin Türkçe'ye uyarlanması. Psikiyatri Hemşireleri Dergisi. 2015;6(1):15-25. doi: 10.5505/phd.2015.40316.
 23. George D, Mallery M. SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update. 10rd ed. Boston: Pearson; 2010.
 24. Arabacı BL, Korhan AE, Tokem Y, Torun R. Hemşirelik birinci sınıf öğrencilerinin ilk klinik deneyim öncesi-sırası ve sonrası anksiyete ve stres düzeyleri ve etkileyen faktörler. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi. 2015;2(1):1-16. Available from: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/hunhemshire/article/view/5000154790/5000139999>
 25. Karagözöğlü Ş, Özden D, Yıldız TF. Entegre program hemşirelik öğrencilerinin klinik stres düzeyi ve etkileyen faktörler. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. 2013;16(2):89-95. Available from: <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunihem/article/view/1025007358/1025007662>
 26. Singh A, Chopra M, Adiba S, Mithra P, Bhardwaj A, Arya R, et al. A descriptive study of perceived stress among the North Indian Nursing undergraduate students. Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research. 2013;18(4):340-2. Available from: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=5e6300d8-4efe-454e-be57-dac383be3db1%40sessionmgr103>
 27. Özgan H, Balkar B, Eşkil M. Eğitim fakültesi öğrencileri tarafından sınıfta algılanan stres nedenleri ve kişisel değişkenlerin strese olan etkisi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. 2008;7(24):337-50. Available from: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/70034>
 28. Ergin A, Uzun SU, Bozkurt Aİ. Tıp fakültesi öğrencilerinde stresle başa çıkma yöntemleri ve bu yöntemlerin sosyodemografik özelliklerle ilişkisi. Fırat Tıp Dergisi. 2014;19(1):31-7. Available from: http://www.firattipdergisi.com/pdf/pdf_FTD_870.pdf
 29. Aşçı Ö, Hazar G, Kılıç E, Korkmaz A. Üniversite öğrencilerinde stres nedenlerinin ve stresle başa çıkma biçimlerinin belirlenmesi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2015;8(4):213-32. Available from: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/usaksosbil/article/view/5000127964/5000132254>
 30. Ekinci M, Altun ŞÖ, Can G. Hemşirelik öğrencilerinin stresle başa çıkma tarzları ve atılabilirlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Psikiyatri Hemşireleri Dergisi. 2013;4(2):67-74. doi: 10.5505/phd.2013.85856.